

POESIE VE SVĚTOVÉ LITERATUŘE DO DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY

- Evropa nestabilní, velmi komplikované období, trocha historie:
 - 1. světová válka: 17 mil. mrtvých, hromada zraněných/nezvěstných
 - španělská chřipka: 50 mil. mrtvých
 - nové rozložení politických sil (ne úplně šťastně), vyčleňování levicového bloku (Rusko – velká říjnová revoluce, 1922 Sovětský svaz)
- autorům už nestačí kritický realismus, začíná se experimentovat a vznikají nové směry (vzniká jich hodně a nejsou nutně široce rozšířené)
- svět se jevil jako totálně chaotický a roztržštěný a to se promítalo i do uměleckého prostředí (nejen literatura), umění slouží i jako odpoutání od reality

Avantgardní směry (= modernistické směry)

Fauvismus

- výtvarný směr, jenž se zaměřuje na velké barevné plochy, barvy neodpovídají realitě
- (z franc.) *fauves* = šelmy, jeden kritik někdy přišel na výstavu, tam stála Donatellova socha (krásná a čistá v kontrastu proti fauvistickým obrazům): „Donatello mezi šelmami“, původně myšleno hanlivě
- představitelem Henri Matisse
- v literatuře se neprojevuje

Expresionismus

- *expresse* = výraz; zachycuje emoce, obvykle negativní (strach, úzkost, žárlivost)
- postavy bývají záměrně deformovány, obraz Výkřik od Edvarda Muncha; Egon Schiele (rakouský malíř, zemřel mlád na španělskou chřipku, často hanbaté náměty); Čtenář Dostojevského od Emila Filly
- v literatuře se projevuje důrazem na: emoce, nitro a myšlenky postavy, psychologie, často přechází až do deprese

Kubismus

- rozložení reality z různých pohledů, ostré hrany, rozkládání reality do jednotlivých obrazů, Slečny z Avignonu od Pabla Picassa; George Braque
- kubismus jako první vymyslel Henri Matisse: obraz kostky
- v literatuře se projevuje rozebíráním myšlenek více postav zároveň → více pohledů
- ruší se hranice mezi prosou a poezií, i v literárním umění doprovázen zajímavou grafikou
- *kaligramy* = text zpracován graficky tak, aby připomínal věc, o níž pojednává

Futurismus

- vznikl Manifest futurismu, poprvé otištěn v roce 1909 v pařížském pravicovém listu Le Figaro, jeho autorem byl **Filippo Tommaso Marinetti** → kolébkou futurismu je Itálie, byl velmi extravagantní a pobuřující, zajímá je vše, co posouvá civilizaci dopředu
→ Č 14: odmítá to, co bylo, chce se orientovat do budoucnosti, opovržení ženou, oslavuje válku, kontroverzní, ale rozpoutal diskusi, zaměření na nové umění
→ Č 16 **Osvobozená slova** (*sbírka*): chybí věty → proto osvobozená slova, zbývá prostor pro fantasmii

Surrealismus

- *nadrealismus*: **Guillaume Apollinaire**, kromě toho, co je ovlivňováno rozumem existuje ještě něco nad tím, co člověk rozumem nepojme a co se dá objevit tehdy, když se rozum odbourá (alkoholem, drogami, meditací, láska, spánek, koma, hypnosa)
- surrealisté chtějí zkoumat lidské podvědomí – nejdříve experimentovali, třeba hovoří s hypnotizérem, který zapisuje to, co prožívají při tripu; psali to, co jim probíhalo hlavou, když byli opilí; nebo si zapsali sny po tom, co se probrali po tomto stavu
- **Sigmund Freud**: Psychoanalýza, chtějí proniknout mimo vědomí člověka
- silně akcentován jak ve výtvarném, filmovém, tak v literárním umění (Salvador Dalí, Louis Aragon – francouzský básník, Luis Buñuel – španělský režisér)
- projevy v literatuře: metoda proudu vědomí, někdy těžko dešifrovatelné pro čtenáře (nelze vysledovat logickou linku)

Unanimismus

- víra ve spojení lidských duší v jednu: lidé, již se často schází, se začnou ovlivňovat tak, že vznikne jakási duše kolektivu

Pragmatismus

- myšlení a poznání má sloužit k praktickému užtku – důležité je to, co je prospěšné (může se vztahovat jen k jedné osobě → sobectví)
- kolik lidí, tolik různých cest k témuž cíli; neexistuje universální pravda
- u nás se jím zabýval zejména **Karel Čapek** (neexistuje jedna universální pravda)

Marxismus

- levicový směr politiky, ve své primární podstatě se zabýval ekonomikou, v kapitalistické ekonomice bohatne stále tatáž skupina lidí, o těchto rozporech ve své teorii uvažuje
- leninská filosofie uvažuje o tom, že by se střední vrstva měla bouřit, aby si přinesla svou vládu
- někteří autoři se tímto tématem zabývají a zkoumají, jak žijí jednotlivé společenské vrstvy

Secese

- *nové umění, něm. Jugendstil*, snaží se být protipólem světa orientovaného na výrobu, promítá se do života člověka v nejrůznějších oblastech, snaží se o kultivaci životního prostředí zdůrazňováním přírodních motivů (malířství Alfons Mucha)
- v literatuře propojena s naturismem

Akmeismus

- ne všichni autoři byli nadšeni novými uměleckými směry, které ruší zažitá pořádky
- konstituuje se v Rusku a stojí proti novým uměleckým směrům, ruská podoba neoklasicismu
- návrat k antickým hodnotám, důraz na formu (má mít řád), stylová čistota, tvarová kázeň, jasná kompozice, zdůraznění intelektu na úkor citu

Dadaismus

- směr, jenž absolutisuje náhodu – nejrůznější náhodné prvky hrají důležitou roli v tom, aby vzniklo umělecké dílo
- dalším základním stavebním kamenem je hravost, spojování zdánlivě nespojitelného

Tři a půl minuty to bude trvat, to bude tak akorát.

- vznikl jako reakce na první světovou válku v prostředí válečné deprese, hravý protipól
- **Tristan Tzara**: rumunský původ, autor prvních manifestů dadaismu¹, název vznikl tak, že ho náhodně vybral v encyklopedii; básně tvořil tak, že náhodně vytáhl slova z článku a pak je poskládal do básně

Básníci

Christian Morgenstern (1871-1914)

- Rakušan, narodil se ve Vídni, předchůdce dadaismu a surrealismu, tvořil tzv. *nonsensovou poesii* (poesie nesmyslu, není možné v ní hledat logiku), je v ní hravost; novinář, dramatik
- (*sbírka*) **Šibeniční písně**: básně Žofie, Krkavec Rall (dar dar, zmar zmar, umár) → Č 12 Noční rybí zpěv, Č 11 Vzdech, Č 13 Koule

Ruská moderna

Vladimír Majakovskij (1893-1930)

- Rus, bývá řazen mezi futuristy, ruští futuristé se od toho italského distancovali, ale zas tak moc se neliší; pořád jde o obdiv budoucnosti
- manifest ruského futurismu **Políček veřejnému vkusu**, lehce kontroverzní
- druhý kontroverzní manifest, na kterém se podílel **Zdechlá luna**
- mezi další představitele ruského futurismu patřil třeba i Velemir Chlebnikov, rád vytvářel nová slova
- ruští futuristé útočí na vše, co je staré, naváží se i do Dostojevského či Puškina
- patřil k oficiálním básníkům ruské literatury i po revoluci v roce 1917, protože často mluvil o novém světě, řádu či pořádcích → vnímáno jako oslava revolučních myšlenek
- výborný básník, obrazotvornost, schopnost slova, zpočátku nadšení pro nové pořádky vycházely z přesvědčení, že po nastartování života v Rusku jiným směrem bude prospěšné pro společnost – nějakým komunistickým myšlenkám asi věřil, ale postupem doby s tím měl čím dál tím větší problém – vláda mu kázala co psát, zároveň ho proto co psal nepřijímali v zahraničí
- sebevědomý, zároveň v básních používá slovní spojení „já, Vladimir Majakovskij“
- často svou poesii přednášel pro veřejnost → není určena k intimnímu čtení
- s dobou mu přibývalo problémů – už nechce být oficiálním básníkem, protože se mu přestalo líbit, kam SSSR směřuje, spousta osobních citových problémů, spáchá sebevraždu
- (*veršované monodrama*²) **Vladimír Majakovskij**
- (*poema*³) **Oblak v kalhotách**: zpovídá se z citových prožitků k vdané ženě, kromě toho vyjadřuje touhu po společenské změně – vyjadřuje se k budoucnosti, která má být lepší, společnost má být vedena novým způsobem, předpovídá revoluci
- (*poema*) **Mysteria Buffa**: prorevoluční oslavné dílo, poema, ale s prorevolučními prvky, prvky církevní dramatiky, biblické téma se symbolickým významem, *buffa*: tzv. buffonády, buffon je šašek, jenž má ze svého postavení zároveň právo kritizovat, dalším výrazným prvkem je satira; může být ztvárňována i na jevišti, jde o potopu světa, zbyde sedm čistých (vyšší společenské

¹ *dada* (z franc.) koník pro hobby horsing

² pro jednoho herce, jednoho vystupujícího, určené k hlasitému přednesu

³ *básnická povídka*, to jest veršovaný lyricko-epický útvar se subtilním dějem – u nás vizte Máj od Karla Hynky Máchy

vrstvy) a sedm nečistých (proletariát) párů, potopa symbolem pro revoluci, která smete sedm čistých párů

- (*poema*) **Vladimír Iljič Lenin**
- snaha ponořit se do intimních záležitostí, verše jmenoval své milence, báseň Miluji

Sergej Jesenin (1895-1925)

- podobný osud, ale nikdy nebyl oficiálním básníkem sovětské propagandy
- „básník venkova“, pochází z vesnice, častým motivem jeho děl, občas si z něj dělá legraci, ale je z nich vidět, že má venkov rád a že si je vědom svých kořenů
- inteligentní a hrdý na to, že se stal oceňovaným a čteným básníkem
- jeho vývoj od venkovského kluka, jenž skládal verše se vtělil do výtržníka a chuligána, který ironizuje nejružnější tradice a zkosnatělý pohled na hodnoty → od tradičního k novátorskému, futurista, ale nejen
- zpočátku píše v duchu *imažinismu*: upřednostňuje básnický obraz (metaforiku) před obsahem, smyslem básně, návrat k lidové písni – venkovské kořeny, náboženské hodnoty, oproti tomu volný verš (moderní prostředek) a bohémská témata – stylisace do rošťáků
- a teď něco pro pobavení: byl krátce ženat s Isadorou Duncanovou z USA si myslím že, jo, o osmnáct let starší než on, čtyřleté manželství, pak se rozvedli (Jesenin si vzal nějakou ženu aniž se ještě rozvedl s Duncanovou), ona zemřela za tragických až bizarních okolností: jela v otevřeném autě, součástí jejího outfitu byla dlouhá šála, jež se namotala na hřídél a zlomila jí vaz
- svůj život ukončil sebevraždou v jednom petrohradském hotelu, jedním z důvodů je též politická situace v Rusku, s níž zkrátka nebyl smířen
- jeho poesie byla melodická, částečně nostalgická (vzpomínky na dětství, na minulost), smutky, touhy, přání směřované do budoucnosti a velkou roli hraje příroda, má i smysl pro osudy jednotlivce, které jsou ovlivňovány společenskými událostmi (co to znamená)
- spolu s pozitivními myšlenkami do bouře je tam i pesimismus s tím, jak se situace vyvine
- (*poema*) **Anna Sněgina**: někdy též Sněginová, konfrontace lásky s tragikou revoluce a občanské války v Rusku, láska, jež by se za normálních okolností mohla vyvíjet v něco krásného je násilně přerušena, jelikož kvůli spol. situaci emigruje do Anglie
- (*sbírka poezie*) **Moskevské hospody**: stylisace do výtržníka → Č 177 Chuligánova zpověď: vzpomíná rád na venkov, je si vědom svých kořenů, ale taky ho kritizuje či zesměšňuje, verše „Miluji vlast“ jsou jakýmsi *patosem*, ten je však o pár veršů dál shoben
- (*sbírka poezie*) **Verše skandalistovy**

Guillaume Apollinaire (1880-1918)

- narodil se v Římě jako nemanželské dítě polské šlechtičny a asi italského důstojníka
- umřel na španělskou chřipku
- dnes vnímán jako francouzský autor, získal totiž francouzské občanství (až v r. 1914), psal ve francouzštině
- účastnil se bojů za první světové války, střepina z granátu mu uvízla v hlavě, dlouhou dobu strávil v nemocnici
- poté žil v Paříži a cítil se jako rodilý Francouz, věnoval se literatuře a cestování, navštívil i Prahu, to posloužilo ve dvou jeho dílech

Tři a půl minuty to bude trvat, to bude tak akorát.

- zpočátku se drží realismu (tradiční, klasické), pak psal v duchu *kubofuturismu* a někdy částečně surrealismu (netradiční, moderní)
- dílo klasické:
 - (*soubor povídek*) **Kacíř a spol.**: tradiční, v ní je povídka Pražský chodec, to je doklad inspirace Prahou
- dílo moderní:
 - (*nezař.*) **Zahnívající kouzelník**: stal se inspirací pro Vítězslava Nezvala, jenž později napsal knihu Podivuhodný kouzelník
 - (*sbírka básní*) **Alkoholy**: moderní, z doby před válkou, do ní patří Pásmo, básně jsou různorodé (různý stavy, různý nálady), jednotícím prvkem je divokost či chaos lidského světa, báseň Cestovatel: ponurá nálada, návrat do minulosti, cestování, mnoho míst, obrazů
 - (*sbírka*) **Kaligramy**: vypadají jako to, o čem se v nich píše, snaží se zachytit rychlost doby, útržky okolních dějů, např. rozhovorů, budov
 - (*drama*) **Prsy Tíréziovy**: silná avantgarda, prsy Terezy – ženy, která ale nechce zastávat tehdejší roli ženy – nechce být žena matka, žena v domácnosti, takže odhazuje svoje ženství, přebírá je po ní muž, který následující den zplodí miliony dětí

Angloamerická moderna

- chtěli psát obdobným způsobem, a tak se na čas spojili, někteří američtí básníci žili dlouhodobě v Evropě

Ezra Pound

- jeden z organisátorů angloamerické moderny, byl myšlenkovým otcem propojování americké a britské kultury, měl myšlenku pomáhat začínajícím autorům, velmi kontroverzní (výrazné antisemitské výpady)
- podporoval Mussoliniho, stál na straně fašismu
- žil v Itálii, tam pracoval pro rozhlas pro rádio pro americké vojáky → za jeho názorovou nesrovnalost vnímán negativně
- byl souzen za velezradu, ale nikdy nebyl odsouzen, jen strávil dvanáct let v ústavu
- ještě před první světovou válkou začala fungovat jako básnický mentor, spoluzaložil *imagismus* [imažismus], podobný směr jako známe z Ruska, vše je podřízeno výslednému obrazu, ale narozdíl od ruské, kde je kladen důraz na lidové písně, tady je kladen důraz na surovost obrazu bez metafor či příkras, věřili, že za obrazem je ještě něco hlubšího
- dalším směrem je *vorticismus* (*vortex* = víření), navázal se do chaosu doby, báseň by tomuto chaosu měla dát směr
- (*sbírka*) **Zpěvy** (*cantos*): doplňoval je po celý život, na konci jeho života měla několik set stran, snaží se zachytit některé historické momenty od starověku až po soudobou epochu, jsou tam zachyceny i moderní dějiny Spojených států

Jacques Prévert

- Francouz
- jednoduchý jazyk, rovnou k věci, jednoduchou formou popisuje situaci, krátké verše, lze hledat hlubší smysl, básně ze života
- (*básnická sbírka*) **Slova**: báseň Snídaně, *doplň*

Tři a půl minuty to bude trvat, to bude tak akorát.

Robinson Jeffers (1887-1962)

- propojuje výrazné přírodní motivy a velké lidské osudy až v duchu antických tragedií → poezie je lyrickoepická (třeba poema), časté aluze, stejně důležitou roli hraje příroda, ke které chová respekt, považuje ji za důležitou pro život a pro člověka, může být drsná ale je svébytná a má obrovskou sílu
- (*poema*) **Cawdor**: antický příběh od Senecy, stejný motiv poté přebíral klasicistní autor Jean Racine (Faidra⁴), odehrává se to na pobřeží, později v horách, po požáru se vlastně do domu, který je relativně blízko pobřeží, přichází žena se svým osleplým otcem, nicméně ono oslepení bylo způsobeno požárem a ona zde hledá pomoc, přestože majitel domu má spor se slepým otcem, jmenuje se Fera žijí tam, ten majitel ji požádá o ruku, ale jsou tam nějaké další děti, některé více, některé méně dospělé – drsnost pobřeží, drsnost přírody, živí se lovem, je to drsné ale zároveň úcta k přírodě
- (*poema*) **Mara**: v češtině jako **Pastýřka putující k dubnu**, protože v dubnu se má narodit dítě
- → Č 112: Na skálu, která bude podpírat dům: popisuje místo, kde si chce postavit dům a jeho historii – jak se na tomto místě proměňovali lidé, jak s ním nakládali, jak s přírodou indiáni soužili, jak ji využívají běloši, vzdává místu hold, 115: báseň věnovaná jeho umřivší manželce

⁴ Faidra se zamiluje do Hypolita, což je nevlastní syn Thesea. Theseus se vydává na cestu. Hypolitos Faidru odmítá, potom se vrátí Theseus, ona řekne, že ji Hypolitos sváděl, takže ji vyžene, on umře a ona se později otráví.